

Vizuális és akusztikus

Ady Endre: *Az Idő rostájában* című versének kreatív megközelítése

A fenti cím egyértelmű akar lenni, de lehet, hogy ezzel együtt félrevezető is.¹ Mert rádiós, magnós és hanglemezes mindennapi világunkban találkozhatunk előbb is egy elhangzó verssel, mielőtt azt kötetben, folyóiratban, azaz kinyomtatva lát-nánk; a téma itteni megközelítése azonban az Ady-vers (elszegényített) vizuális megjelenési formájával kezdődik. *Az Idő rostájában* című versre ugyanis éppen az hívta fel figyelmünket, hogy – hatásos címe és első strófája ellenére – egyik verslemezen sem sikerült rábukkanunk;² továbbá az, hogy e vers grafikus mivoltáról (így az organizációjáról) sem találtunk elmélyült elemzést a szakirodalomban.³

E mellőzés okát – az előző tanévi csoporttal beszélgetve – többen a vers súlyosan borúlátó szemléletében vélték (a világháború előérzete); másoknak az akusztikája: a rímelés átvezetése a következő strófába okozott versmondási gondot;⁴ és voltak – különösen a jobb versmondók közt –, akik szerint ennek az Ady-versnek hatásos lezárását (ellentétben sok más Ady-versével⁵) nem is sikerülhet jól előkészíteni. Ez utóbbi érv, valamint Vargyas Lajos tétele (Vargyas 1978: 28–9) adta az indítékot („A szép beszéd titka a jó tagolás”), hogy *Az Idő rostájában* című Ady-verset, közelebbről annak vehikulumát: azaz a vizuális és akusztikus fizikai hordozóját – egy újabb hallgatói csoporttal – a szemiotikai szövegten keretében kidolgozott kreatív módszerrel közelítsük meg.

¹ A téma – vagyis a vizuálisnak és az akusztikusnak viszonya a versben, korábban – a „ritmikai poétikai licentiát” érvényesítő megközelítésben Török Gábort komolyan foglalkoztatta (Török 1976: 307–23, 1993: 40–8), hasonlóképpen Nagy L. Jánost is Weöres Sándor költészetében (Nagy L. 1993, 1998, 2014).

² Egy hazai magyar nyelvtudományi tanszéken (SZTE BTK) évek óta része a tantervnek egy gyakorlati tárgy („A vers hangzásszerkezete”), ahol is a hallgatók által ajánlott versekkel **néma** olvasás, **hangos/** tanári olvasás, valamint **versmondás** kereteiben ismerkedünk A versek itt esetenként grafikus formában kerülnek kézbe először, és csak azután hallgatjuk őket lemezről; többnyire azonban – ha vannak, akkor a más-más versmondásokat egymással egybevetve – vizsgálódásunkat az elhangzó verssel kezdjük (B. Fejes 1974, 1997a, b, 2000a, b, 2005, 2006).

³ A verscím alatt az interneten elgondolkoztató „privát hír”: „Valaki tud segíteni? Ady Endre: *Az Idő rostájában* című versét kell több oldalban elemezni. Mit lehet róla írni?”

⁴ Például a hasonló szemléletű *A szétszóródás előtt*ben mind a 4 strófa rímelése azonos rendet követ, vagyis nem „nyúlik át” a következő strófába: **a x x a x**.

⁵ Akár saját ciklusában (*Sipja régi babónának*): *Ülj törvényt, Werbőczy; A Hóseás átka* stb.

1. Az Ady-vers kreatív megközelítése

A szövegmű kreatív megközelítése tudományos háttérű, Petőfi S. János szemiotikai szövegelemzésére épülő didaktikai módszer (Petőfi 2004). Lehetőséget teremt a műelemzőnek – esetünkben a versmondónak – közelebb kerülni a költőhöz, akinek a versével csoport tagjaként, néhány azonos szempont szerint ismerkedik. Tiszteli az alkotót és művét, ennek nem mond ellent, hogy szétszedi és összerakja a verset, érveket keres a változatok mellett, de – természetesen – mindezt nem kritikai jelleggel, hanem az alkotás titkait, a lehetőségekből való választás okait kutatva műveli.

Mivel a kreatív megközelítésnek szinte végtelenül gazdag szempontjai, eljárásai vannak,⁶ ezért mindenekelőtt az adott vershez aktuálisan alkalmazott szempontot, célt, irányt stb. kell kiemelni. Ez itt jelen esetben a **versmondás**; a vers írott eredetijének olyan megszólaltatási terve, amellyel a feltételezett jelentést, a *sensust* a versmondó hatásosan tudja érvényre juttatni. Ennek egyik módja a vers írott, azaz grafikus képének megfosztása a tagolás látható eszközeitől (Petőfi–Benkes 1998: 101–2). A módszer tágabb irodalma (Petőfi–Benkes 1992: 195–252; Raisz 1995: 209; Palotásné 1995: 209–11; Benkes–Petőfi 1995: 227–32; Benkes–Nagy–Petőfi 1996; Benkes–Petőfi 1996). A versmondás teljes problematikájáról átfogó képet ad Wacha Imre könyvfejezete: Felkészülés a szöveg megszólaltatására (Wacha 2010: 210–78).

1.1. Feladatok a versszöveggel

„Tegyük fel, hogy Ön a mellékelt – a tagolás eszközeitől itt megfosztott – Ady-versnek közönség előtti elmondására készül.

1. Pótolja a szövegben a szükségesnek ítélt tagoló írásjeleket: pont, pontosvessző, kettőspont, vessző, zárójel, gondolatjel!
2. Tegye ki a nagybetűt a versmondatok kezdetére!
3. Jelölje be, mely helyeken tartana szünetet!
Nagyobb szünetek jele: //
Kisebb szünetek jele: /
4. A fentiek alapján tagolja strófákra a verset!
Karikázza be azokat a számokat, ahol új strófát kezdene!
5. A fenti feladatokkal kapcsolatosan bármilyen közlendője (érve, kételye stb.) van, kérem, írja le ide!”

⁶ A hivatkozott szakirodalomból ismertebbek közül itt nem szerepelnek például close-típusú (kihasználás, szemantikai célú, kohéziós) gyakorlatok, nem szerepelnek sorrendváltató feladatok, kalligramma-építések stb.

1.2. A tagolás eszközeitől megfosztott vers⁷

Az Idő rostájában

01 Kezében óriás rostával
 02 áll az Idő és rostál egyre
 03 világokat szed és rostál ki
 04 vidáman és nem keseregve
 05 s busul csak az, akit kihullat
 06 s aki kihull megérdemelte
 07 az ocsut az Idő nem szánja
 08 aszott nemzetek hült világok
 09 tört életek miazmás vágya
 10 halálra-valók s nem kár értük
 11 szóljak próféták új szavával
 12 nem kik mertek tagadni multat
 13 de kik nem magvak a Jövőknek
 14 mindig azok akik kihullnak
 15 világok népek girhes eszmék
 16 fonnyadtak s összezsugorodtak
 17 így szól az új próféta-ének
 18 az Úr az Idő áll örökké
 19 de elmúlnak a renyhe népek
 20 s velük együtt a tiszta Lóthok
 21 óh aszottak és be nem teltek
 22 s óh magam is faj-sorsom osztván
 23 be igazság szerint hullunk ki
 24 a kegyetlen óriás rostán
 25 kedvét nem töltvén az Időnek

(1913)

2. A feladatmegoldások néhány tanulsága

A tagolás akusztikus eszközei: hangsúly, időmérték; hanglejtés, szünet; rímelés

2.1. Az elemzések egymást fedő egyezményes jelei, de még a szövegesen megjelenő kommentárok is a vers címét és első versszakát minősítik szenzációsnak.

Az Idő rostájában

01 Kezében óriás rostával
 02 áll az Idő és rostál egyre.

⁷ A vers eredeti tagolású, valamint annak – a versmondás céljai szerint – átalakított változatát a Függelékben láthatjuk.

03 Világokat szed és rostál ki
 04 vidáman és nem keseregve,
 05 s busul csak az, akit kihullat

Jellemző, hogy első benyomásként nem a hangzás ragadta meg a bölcsész versmondókat, hanem **képi megjelenítése az elvontnak**. Az „óriás” méretben megjelenő konkrét „rosta” a rostát tartó ugyancsak konkrét kézzel ad vizuálisan elképzelhető (vidám és nem kesergő) vonásokat az absztrakt „Idő”-nek mint olyanak, aki nem részvevője, hanem semleges szereplője a sorsukat elrontó „Világok”-nak.

„Az első két sort csak jól lehet mondani!” – írják és jelölik a tagolást többen is. A 01. sor jambikus lejtésű (ötödfeles jambus), rajta nem ront az első szótagra kívánczozó nyomaték sem; továbbá két és három ütemre egyaránt tagolható:

01 Kezében // óriás / rostával
 u – u – u – – – –

A második sor egyértelműen kétütemű. Ez az első sornak az emelkedő irányú jambikus sorát markánsan fordítja ellentétes irányába a második sor lejtése. „Ez a ritmus – írja egyikük –, még abban a hallgatóban is felidézi a rostálás mozgását, hangzását, aki soha nem látott-hallott rostálást.”

02 Áll az Idő / és rostál egyre
 – u u – – – – – u

A következő két sorban visszatér az (ötödfeles) kétütemű jambikus ritmus:

03 Világokat szed / és rostál ki
 u – u – u – – – u

04 vidáman és / nem keseregve,
 u – u – – u u – u

A 05. sor – ha csupán a strófazáró szerepét nézzük –, ennek a szerepnek tökéletesen megfelel:

05 s busul csak az, akit kihullat.
 u – u – u – u – u

A rímelés szempontjából két vélekedést érdemes kiemelni. Akik már itt felfigyeltek a 02–04. sorvégek egybecsengésére (*rostál egyre – keseregve*), azok ezt a háromsoros belső egységet a további strófákban is felismerték, vagyis Ady 5-ször ötsoros strófaín nem kívántak változtatni; legfeljebb arra utaltak, hogy a 06.-kal folytatódó vers négy strófája együttesen konkretizálja, fejt ki az első strófában megfogalmazott tételt.

Mások viszont – a vers eredeti, grafikus tagolását nem ismerve (így az 05. végén álló vesszőt sem) – a második versszak 06. sorát az első strófa utolsó sorának tekintik. E felfogás mellett – a versmondásban!– szól néhány érv. Mindkét sor, vagyis a strófazáró és a strófanyitó is, egyaránt jambikus ritmusú, valamint a tagolása is kétütemű:

05 s busul csak **az**, / akit **kihullat**,
u – u – u – u – u

06 s aki **kihull**, / megérdemelte.
u – u – u – u – u

A 06. visszavitele mellett szól a 05. sor mellékmondatának feltűnő ismétlődése, egyúttal *s* kötőszós kapcsolása:

05. s busul csak *az*, / *akit kihullat*
06. *s aki kihull*, / megérdemelte.

A 01–06. sorok versmondásbeli kohézióját a rímelés is szolgálja: **x a x a x a**:

02 ...és rostál *egyre*
04 ...nem *keseregve*
06 ...*megérdemelte*

A vizualitástól eltérő, hangzásbeli értelmezést erősíti, hogy a 07.-kel a gondolatmenet új szakasza kezdődik. Ennek a vers 01–06. sorok akusztikus egységétől való versmondói elkülönítése feltűnő. Az addig kétütemű jambikus lejtést a 07. elhagyja, és a mondatban kifejeződő kemény kijelentés („*Az ocsut az Idő nem szánja*”) dominánsan háromütemű, amelyhez nem kívánkozik időmérték. A négy sorosra csökkentett strófa rímképlete: **a x a x**. Ennek a tematikai-gondolati szakasznak tételmondataként szerepel a 07; az *ocsu* metafora részletező kifejtését a 08–09.-et alkotó kétütemű sorok adják, a 10. – konklúziómondatként – nyomatékosítja a 07.-et:

07 Az **ocsut** / az **Idő** / **nem szánja**:
08 **aszott** nemzetek / **hült** világok
09 **tört** életek / **miazmás** vágya
10 **halálra**-valók / **s nem kár** értük.

2.2. Nem egyértelmű, így elgondolkoztató, hogy a versépítmény gondolati-akusztikus egészének első fő részét néhány versmondó a 10. sorral lezárná, vagyis az egészből a 11. sortól új szakaszt kezdene: ((01–06)–(07–10)). (11–...). Ennek a tagolási szándéknak némileg ellentmond egy asszonánc halvány lehetősége: 07. ...*szánja*, 09. ...*vágya*, 11. ...*szavával*. Ennél erősebb azonban a tematikai váltás: a 01. sorral az absztrakt *Idő* lépett színre, a 11.-kel a konkrét '*én*'; és mellette szól az akusz-

tikus párhuzam is: a jambikus lejtés háromütemű tagolása, valamint a feltűnő ragrím.

01 Kezében // óriás /rostával

u – u – – u – – – –

...

11 Szóljak / próféták /új szavával:

– – – – – u – –

A 11.-ről a 01.-re visszautaló eszközpárhuzamok a 11.-et nem zárójelbe tennék, hanem sor végi kettősponttal várokoztnának a kifejtésre: 'Azok, akik csupán megtagadni merik a múltat, a „rostából” kihullnak, mert „nem magvak a Jövőnek”.' A (12–16) együttesen kifejtő szerepét a rímelés is szolgálja: **a x a x a**

12 Nem / kik mertek tagadni / *multat*,

13 de kik / nem magvak / a Jövőnek

14 mindig azok / akik / *kihullnak*

15 világok / népek / girhes eszmék

16 fonnyadtak s / össze / *zsugorodtak*.

A 17. sorral már a gondolatmenet záró része kezdődik. Ennek – mint altételmondatnak – kettős szerepe van. Az *Így* mutató határozószóval, valamint a lexikai (*próféták – próféta*) és a metaforikus ismétlésekkel (új szavával – új próféta-ének) visszautal közvetlen előzményére:

11 Szóljak próféták új szavával

...

17 Így szól az új próféta-ének

Másik szerepét a 17.-nek a 20-ig tartó kifejtését a – a két ütemre váltó – jambikus lejtés, valamint a rímelés szolgálja: **a x a x a x**:

17 Így szól az új / próféta-ének:

18 az Úr az Idő / áll örökké,

19 de elmulnak a / renyhe *népek*

20 s velük együtt a / tiszta Lóthok

21 Óh aszottak és / be nem *teltek*.

A költemény utolsó, a versmondásban négysorosként felfogott egységét érdemes az egészet záró 25. sor vizsgálatával kezdeni. A korábbiak esetében is tapasztalhattuk, hogy a „mértékkal” érvényesített időmérték szebbé teszi a hangzást; vannak azonban olyan helyzetű verslábak, ahol az időmértéket – a hangzás érvényesítése érdekében – a versmondónak föl kell áldoznia.

Az akusztikusan felépített vers zárásának közeledtét például a versmondónak lassítással kell jeleznie, sőt az időmértéket (az ereszkedő lejtést) – miként

az idézett Ady-vers záró mondatában – a nyomaték áthelyezésével át is kell szegmentálnia. A choriambusi lejtés ugyanis „*töltvén az I /dőnek*” szegmentum *ő* szótagjára helyezi a nyomatékot, és ez a szinte „táncoló” lejtés viszont inkább nyitásra, mint zárásra lenne alkalmas:

25 Kedvét nem töltvén az Időnek.

– – – – – u u – –

A hatásos zárás érdekében a rutinosabb versmondók a – vers egészére jellemzőbb – kétütemű tagolás helyett itt a lassúbb, háromüteműre tagolják a sorokat, így készítik elő a záró sor végső nyomatékának előrébb hozását az *ő*-ről az *I*-re, és ezzel együtt a hosszabb szünetet. Mindezt támogatja a 22–25. sorok rímelése is: **a x a x**. Mindennek a hangneme nem dacos, kérkedő, hanem elfogadó, beismerő, bele-törődő. (‘Nem lelte kedvét bennünk az Idő, mert nem voltunk alkalmasak, hogy kedvét töltsse bennünk’):

22 S óh, / magam is / faj-sorsom osztván,

23 Be / igazság szerint / hullunk ki

24 A kegyetlen / óriás / rostán,

25 Kedvét / nem töltvén az / Időnek.

Az így érvényesített hangzásban az utolsó sor a 22.-nél is mélyebb előzményekre nyúl vissza. Még kétütemű tagolásban a 17., 19. és 21. sorok végi rímeinek palatális hangszerelése előzményül lépked az *I /dőnek* nyomatékos zárása felé:

17 (Így szól az új / próféta-é**nek**)

...

19 De elmúlnak a / renyhe **népek**

...

21 Óh, aszottak és / be nem **teltek**

...

25 Kedvét / nem töltvén az / Időnek.

3. A kreatív elemzés tanulságai

3.1. *Az Idő rostájában* című vers Ady Endre sorsköltészetének egyik meghatározó darabja. Értékeinek feltárására többféle megközelítés – amiként az irodalomtörténeti, verstani, szemiotikai –, így itt a hangzást vizsgáló kreatív módszer sem zárható ki, bár az itteninél verstanban járatosabb elemzőkre tarthatna igényt. *Az Idő rostájában* ugyanis – írja kollegiális véleményeként a vizsgálat nyers összegzéséről Nagy L. János – „különböző természetű tényezők együttes hatására kapta meg végleges formáját, s így a versalkotó megoldások nem feltétlenül mutatnak egy irányba. Ez természetes a XX. századi lírában, bár jó néhány Ady-megoldás a XIX. századot őrzi. A jambikus részek choriambusok, spondeuszok, trocheusok közegében hangzanak”.

3.2. A kreatív megközelítést jobban „elviselik” az olyan jegyek, mint például – többek közt – az explicitiség. Az Ady-versek ugyanis általában, tehát *Az Idő rostájában* is (a szimbólumok, allegóriák saját Ady-világát külön kezelve), jellemzően explicitek (verstanilag is jól formált mondatok, szövszerkezetek), és ezzel versmondói megszólaltatásukat erőteljesen irányítják. Szemantikai értelmezésre is legfeljebb a vers 12–14. sora tarthat igényt:

12 Nem kik mertek tagadni multat,
13 De kik nem magvak a Jövőnek,
14 Mindig azok, akik kihullnak:

Az egyértelműnek tűnik ugyan, hogy a *Jövő magvainak* a költő saját verseit reméli, de a „Nem, kik mertek tagadni multat” tagadómondat nem ezekkel (és költőikkel) áll szemben, hanem elsősorban azokkal, akik ’nem is mertek multat tagadni’. A költő ezekről csak közvetve vesz tudomást, már ha egyáltalán tudomást vesz.

A kreatív megközelítésből, jó esetben a „verstudomány” is tanulhat valamit, de elsősorban azoknak hasznos, akik ismerkednek egy-egy verssel: tanulóknak, bölcsészeknek, tanárjelölteknek.

3.3. Az itteni verselemzés általános tanulsága – megerősítve Wacha Imre összegző véleményét –, hogy a hangos olvasás még nem versmondás (Wacha 2010: 310–78). A hangos olvasás: ’olvasás’ (iskolai gyakorlatban: felolvasás); a versmondás azonban deklamálás, azaz nyomatékosan tagolt beszéd. Aki például *Az Idő rostájában* című verset felolvassa, a tagolás beszéddinamikai tényezőivel együtt – hangsúly, hanglejtés, szünet – (Deme 1962)⁸ a sorok időmértékes szerveződését (itt a dominánsan érvényesülő ötödfelés jambikus lejtést) is érvényesíti: vagyis mindazt, amit a költemény „vizuális teste” magában foglal, „csupán” meg kell szólaltatni.

3.3. A kreatív elemzés általános tanulsága, hogy a versmondás sajátosan önző versértelmezés. A versmondó a saját értelmezésével dolgozik, vagyis azt az egyet akarja a hallgatóságának átadni. Akárcsak egy színmű főszereplője, ő sem hagyja rá a közönségére, hogy az – a monológot hallgatva – tetszése szerint sírjon vagy nevéssen, hanem csupán ott, ahol ő, a színész akarja. Ennek elérésére a versmondó úgy tagol, hogy egy követhető érzelmi-tematikai-gondolati egészet építsen fel a mű kisebb-nagyobb egységeiből. Ezeket egymástól nagyobb szünetekkel, hangsúlyokkal, hanglejtésváltással különíti el egymástól, amelyek akusztikusan átnyúlhatnak a költő által jelölt vizuális strófahatárokon, de egy jó hallású versmondó az időmértékes lejtést a hangsúlyozó-tagoló építkezéssel együtt, szimultán módon érvényesíti.

⁸ A szórend – és általában a vers fizikai testének nyelvi elrendezése – nem változtatható.

Függelék

A vers grafikus megjelenítése:

egymással azonos ötször ötsoros strófák
a sorok kilenc szótagosak
és nagybetűvel kezdődnek

Az Idő rostájában

Kezében óriás rostával
Áll az Idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki
Vidáman és nem keseregve
S busul csak az, akit kihullat.

S aki kihull, megérdemelte,
Az ocsut az Idő nem szánja,
Aszott nemzetek, hült világok,
Tört életek miazmás vágya
Halálra-valók s nem kár értük
Szóljak próféták új szavával
Nem kik mertek tagadni multat,
De kik nem magvak a Jövőnek,
Mindig azok, akik kihullnak:
Világok, népek, girhes eszmék.

Fonnyadtak s összezsugorodtak,
(Így szól az új próféta-ének)
Az Úr, az Idő áll örökké,
De elmulnak a renyhe népek
S velük együtt a tiszta Lóthok.

Óh, aszottak és be nem teltek
S óh, magam is faj-sorsom osztván,
Be igazság szerint hullunk ki
A kegyetlen óriás rostán,
Kedvét nem töltvén az Időnek

A hangzás domináns eszközei:

a strófák gondolati-akusztikai egységek
a sorok két- és háromüteműek
a hangsúlyok uralkodnak az ütemeken

Az Idő / rostájában

01 Kezében / **óriás** / rostával /
02 **áll** az Idő és / rostál egyre.//
03 **Világokat** szed és / rostál ki,
04 **vidáman** és / **nem keseregve**,
05 s **busul** csak, az / akit **kihullat**,/
06 s aki **kihull**, megérdemelte.///

07 Az **ocsut** / az **Idő** / **nem szánja**: /
08 **aszott** nemzetek / **hült** világok,
09 **tört** életek / **miazmás vágya**:
10 **halálra** valók / s **nem kár értük**!//
11 **Szóljak** próféták / **új** szavával://
12 **nem** / kik mertek tagadni / **multat**,
13 **de** kik / **nem magvak a / Jövőnek** /
14 **mindig** azok, / akik / **kihullnak**: /
15 **világok, népek, girhes eszmék**, /
16 **fonnyadtak, s / össze / zsugorodtak**.//

17 **Így** szól az új / próféta-ének: /
18 az **Úr**, / az **Idő** / **áll örökké**,
19 **de elmulnak a / renyhe népek**
20 s **velük együtt a / tiszta Lóthok**: /
21 **óh aszottak és / be nem teltek**. //

22 S **óh** / **magam is**: / **faj-sorsom osztván**/
23 **be** / **igazság szerint** /**hullunk ki**
24 a **kegyetlen**, / **óriás** / **rostán** ///
25 **kedvét** / **nem töltvén** / az I /**dőnek**.

(1913)

SZAKIRODALOM

Ady Endre összes versei I–II. Szépirodalmi Kiadó, 1965/2, 128–29.

Ascher Oszkár 1955. *A versmondás művészete és a színpadi beszéd.* Művelt Nép, Budapest.

B. Fejes Katalin 1974. Szavatrészletek összehasonlító elemzése. *Magyar Nyelvőr* 98: 266–77.

- B. Fejes Katalin 1997a. Hangzaskép, íráskép (Juhász Gyula: Anna örök). *Néprajz és Nyelvtudomány* XXXVIII: 7–12.
- B. Fejes Katalin 1997b. Az elmondott vers szerkezete. In: Péntek János (szerk.): *Szöveg és stílus*. Szabó Zoltán köszöntése. Kolozsvár, 161–4.
- B. Fejes Katalin 2000a. A szövszerkezetbör megszóllaltatásának néhány tanulsága. In: Földi Éva – Gadányi Károly (szerk.): *Vox Humana*. Bolla Kálmán professzor hetvenedik születésnapjára. ELTE BTK, Budapest, 155–8.
- B. Fejes Katalin 2000b. A versmondatok megszóllaltatásának néhány tanulsága. *Egyetemi Fonetikai Füzetek* 28: 59–61.
- B. Fejes Katalin 2005. A vers szerkezetének és hangzásának összefüggései. In: *Szintaxis és koreferencialitás*. Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 119–71.
- B. Fejes Katalin – Rózsavölgyi Edit 2006. La questione della traducibilità della struttura fonica nelle poesie. In: Kollár Andrea (ed.) *Un'analisi comparativa ungherese-italiana*. *Miscellanea di studi in onore di Mária Farkas*. JATEPress, Szeged, 65–77.
- Benkes Zsuzsa–Petőfi S. János 1995. Válaszok, megjegyzések a kreatív-produktív gyakorlatokkal kapcsolatos kérdésekre, megállapításokra. *Szemiotikai Szövegtan* 8. JGYTF Kiadó, Szeged.
- Benkes Zsuzsa–Nagy L. János–Petőfi S. János 1996. *Szövegtani kaleidoszkóp 1*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Benkes Zsuzsa–Petőfi S. János 1996. *Szövegtani kaleidoszkóp 2*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bíró Zoltán 1998. *Ady Endre sorsköltészete*. Püski, Budapest.
- Deme László 1959. A versolvasástól a versmondásig. *Iskolai Nyelvművelő*, 199–211.
- Deme László 1962. Hangsúly, szórend, hanglejtés, szünet. In: Tompa József (szerk.): *A magyar nyelv rendszere II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 407–522.
- Éder Zoltán 1969. A hangmagasság változása vesszőnél, pontosvesszőnél, kettőspontnál, pontnál. *Magyar Nyelvőr* 93: 160.
- Elekfi László–Wacha Imre é. n. *Az értelmes beszéd hangzása*. Szemimpex Kiadó, Budapest.
- Elekfi László 1986. *Petőfi verseinek mondattani és formai felépítése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Fischer Sándor 1966. *A beszéd művészete*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Földessy Gyula 1961. *Ady minden titkai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gáldi László 1961. *Ismerjük meg a versformákat*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Gósy Mária 1997. A magyar beszéd tempója és a beszédmegértés. *Magyar Nyelvőr* 121: 129–39.
- Fónagy Iván 1989. *A költői nyelv hangtanából*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gáti József 1965. *A versmondás*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Horváth Iván–Veres András (szerk.) 1980. *Isméltődés a művészetben*. Irodalomelméleti tanulmányok 5. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kecskés András 2004. Nagy László tagoló verse. In: Andrásfalvy Bertalan–Domokos Mária–Nagy Ilona (szerk.): *Az Idő rostájában*. Tanulmányok Vargyas Lajos 90. születésnapjára. III. L'Harmattan, Budapest, 209–63.
- Kövesdi Dénes 1977. Ady tagoló versének törvényszerűségeiről. *Irodalomtörténeti Közlemények* 4–6: 542–54.
- Nagy L. János 1993. Rendszer-hangzás – hangzás-rendszer. *Magyar Nyelv* 89: 48–56.
- Nagy L. János 1998. *Szavak és világok Weöres Sándor verseiben*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nagy L. János 2014. *Hullámok a Weöres-tengerből*. Egyetemi Kiadó–Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- Németh László 1983. A magyar ritmus (1937). In: *Az én katedrám*. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Palotásné Nagy Éva 1995. A kreatív-produktív gyakorlatok gyakorlóiskolai alkalmazásának tapasztalatairól. *Szemiotikai Szövegtan* 8. JGYTF Kiadó, Szeged.
- Petőfi S. János 2004. *A szöveg mint komplex jel*. Bevezetés a szemiotikai-textológiai szövegszemléletbe. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa 1992. *Elkallódni megkerülni*. Verseik kreatív megközelítése szövegtani keretben. OTTV, Budapest.

- Petőfi S. János–Benkes Zsuzsa 1998. *A szöveg megközelítései*. Kérdések – Válaszok. Bevezetés a szemiotikai szövegtanba. Iskolakultúra, Budapest.
- Szegedy-Maszák Mihály 1980. A művészi ismétlődés néhány változata az irodalomban és a zenében. In: Horváth Iván–Veres András (szerk.): 77–159.
- Szende Tamás 1976. *A beszédfolyamat alaptényezői*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szepes Erika – Szerdahelyi István 1981. *Verstan*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Szuromi Lajos 1990. *A szimultán verselés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szuromi Lajos 1997. *Verstan az iskolában*. Debrecen.
- Török Gábor 1976. *József Attila-kommentárok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Török Gábor 1993. Azonos-e a hiteles végső és a ritmikailag hiteles versforma? *Magyar Nyelv* 89: 40–8.
- Vargyas Lajos 1952. *Magyar vers – magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Vargyas Lajos 1978. „A szép beszéd titka a jó tagolás”. *Új Tükör* XXV: 28–9.
- Vargyas Lajos: 1993. „Tagoló vers”. Szócikk. In: *Világirodalmi Lexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 38–40.
- Vass László 1990. Terminológiai szótár (a szemiotikai szövegtan tanulmányozásához) *Szemiotikai Szövegtan 1*. A szövegtani kutatás néhány alapkérdése. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged.
- Wacha Imre 2010. *Igényesen magyarul*. A helyes kiejtés kézikönyve. Argumentum, Budapest

B. Fejes Katalin

egyetemi magántanár

SZTE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék

SUMMARY

B. Fejes, Katalin

Visual and acoustic

A creative approach to Endre Ady's *In the Sieve of Time*

The poem entitled *In the Sieve of Time* is a major piece in Endre Ady's "fate poetry". In order to reveal its merits, a number of perspectives may be adequate: in addition to historical, prosodic, semiotic, etc. approaches, the creative method may also be fruitful. Ady's poems in general, and *In the Sieve of Time* in particular, are typically explicit (contain prosodically well formed sentences and constructions) and therefore – together with their graphical aspects – crucially influence their recitals. One way of approaching a poem creatively, getting prepared for reciting it, is stripping its written (graphic) appearance of the visible tools of articulation.

One result of the creative analysis presented here is that reading a poem aloud is not recital. Reading aloud is just that: reading (or, in schools, reading out); whereas poetry recital involves declamation, that is, emphatic delivery. Another result is that poetry recital is a specifically selfish interpretation of a poem. A person who recites poetry works with her own interpretation; creative analysis of a poem compares a number of individual recitals, studying their similarities and differences.

Keywords: poetry recital, creative method, graphic image, acoustic structure, feet.